

Братислав Милановић

ДЕСЕТ НЕСНИМЉЕНИХ ВИДЕО ПРИЧИЦА
С НАРАТОРОМ, ЗВУЧНОМ ПОЗАДИНОМ
И СМРЗНУТОМ ФОТОГРАФИЈОМ НА КРАЈУ

ПОД СТАРОМ ВРБОМ

ФОТОГРАФИЈА (*са звучном позадином*): Рано је августовско јутро. Избивши из честара кроз који нас је водила једва проходна стаза, Богдан и ја се заустављамо на стрмој обали Дунава. Мокри смо од зноја. За кожу на лицу и рукама залепили се ситни листови багренаца налик на зелене младеже.

Испод нас се ковитла вода, удара у обалу и прави вир налик на лонац у којем се повремено појављује левак вртлога. Даље, према средини реке, зелене се две аде: Велика и Мала папуча. Изнад њих лебди у ваздуху орао мишар. Још даље, иза шумовитих ада, на другој обали, удаљеној километар, и више, убадају се у небо торњеви цркава у Белегишу и Сурдуку. До нас, преко Дунава, допире лавез паса.

Дубоко доле, крај саме воде, уређена је широка тераса. У обалу, попут каквог престола, усечено је седиште и прекривено облицама дебљине подлактице. Испред њега, пободене су у земљу ракље и куке које служе као држачи за риболовачке штапове.

Нас двојица стојимо под столетном врбом као усред каквог уточишта. Њена огромна, сребрнаста крошња, на којој је понеки лист почео да жути, добром половином наткриљава Дунав што се пуши. Кроз крошњу, и кроз сфумато над реком, пробијају се зраци младог сунца и остављају мрље светла на површини воде.

Узводно, на врху Мале папуче, бели се Перина сојеница. За мол од дасака привезан је омањи брод који поскакује у руменој светлости.

Стојим укочен, опчињен призором. Немам фотоапарат. Али, та слика је, заувек, смрзнута у мом сећању.

ПЕРИНА СОЈЕНИЦА

Пера долази у своју сојеницу на горњем рту Мале папуче свакога маја, а одлази у новембру. Чим падне пролећни водостај, својим белим бродичем доплови уз још жућкаст Дунав и привеже се за мол. Затим читавог пролећа – око сојенице коју је саградио још пре двадесет пет година на плавној државној земљи, на горњем рту Мале папуче, на највишој њеној тачки – тестерише, куцка и шмиргла... Поправља оно што је висок водостај Дунава покварио. Крстари малим чамцем узводно-низводно као да снује какву пређу на дунавском разбоју. Овде баца за смуђа, тамо чека шарана.

Из своје сојенице – уз употребу флоте, бродича и неколико чамаца „апатинаца” – Пера суверено влада Дунавом од доњег рта Велике папуче до врха Бабиног унучета. Он је обавештајни биро за све риболовце који се од пролећа до касне јесени гнезде на обали. Али и он воли да пита, кад год прође: „Је л’ било нешто?”

Кад крене узводно, од Велике ка Малој папучи, са обале му отпоздравља најпре Милош Лулаш, па Боро, после њега Ера, затим ја, онда Богдан, Мома и на крају његов имењак Пера, кога зовемо Мили, јер се свакоме обраћа са „мили”: *мили ово, мили оно.*

ФОТОГРАФИЈА (*са звучном позадином*): Крај јуна је. Дунав блиста на сунцу у свом јутарњем плаветнилу.

Иза доњег рта Мале папуче појављује се бродич. Палуба је пуна младих људи и деце. Позади, за кормилом стоји капетан Пера, висок, сед, усправан и насмејан: довози породицу на двомесечно летовање, два сина, снахе, и петоро унучади. Деца, три дечака и две девојчице, седе на прамцу са намакнутих и надуваних појасевима за спасавање, руку подигнутих према сунцу. Клате ногама изнад воде. Певају. Између њих седи пас, као какав лоц који води бродич између ретких пањева што плутају површином Дунава, и весело лаје. Пера држи леву руку подигнуту у млако јутро а десну на кормилу. Ваздух пршти од весеља.

У топлом јунском јутру остаје дуго отисак те радости.

Неки риболовци воле блистав и скуп прибор. Други, опет, воле да измишљају и праве своје штапове, звона, торбе за паковање свакојаких потрештина (а нема тога шта једном озбиљном риболовцу не треба), столице, разне моталице, читаве системе... У ове друге спадао је Боро.

Престо усечен у земљу испод Старе врбе био је – Борин. Он и Милош Лулаш дошли су на Малу папучу још када је рукавац Дунава био петнаестак метара ужи. Тада је обала била обрасла високим дрвећем, али и у то доба Стара врба је била царица. Дунав је појео обалу и дрвеће, а она је, са својим моћним кореном, опстала.

У њеном подножју, у дубокој хладовини, Боро и Милош су се укопали као за какав дуготрајан рат.

Боро је пецао на три гермине и на једну пецаљку коју је звао *мој ћимано*.

„Јеси ли ти видео мој *ћимано*”, питао ме је неколико дана пошто сам дошао на Малу папучу.

„Нисам”, одговорио сам и пошао, радознао, да видим чувени јапански штап шимано, понос свих риболоваца.

Боро ми је показао невиђену скаламерију: на јасеновој мотки, дугој око три метра, две куке од челичне жице чиниле су моталицу; за доњу куку био је увезан најлон дебео читав милиметар и дуг отприлике један метар; за њега је била привезана трака исечена од тракторске гуме, од какве смо ми, као деца, правили праћке, а за њу, опет, пет-шест метара истог најлона „јединице” који је пролазио кроз овећу алку на врху те мочуге, те се могао сасвим лако забацивати...

Гума је служила да амортизује ударце крупне рибе и тако спаси систем од кидања. Најлон се повлачио непревазиђеном справом – руком.

Боро је цео систем оптерећивао оловом од сто педесет грама изнад кога је везивао удицу, мамчио је кедером и забацивао уз саму обалу, а зашиљену мотку забадао у земљу.

„Шта ли он пеца на ово”, питао сам се.

„Љуља ми се *ћимано*”, узвикнуо је, једном, док смо доручковали, отрчао и после краће борбе извадио смуђа од шест килограма.

ФОТОГРАФИЈА: Призор је као из документарних филмова о преживљавању у природи: Боро у једној руци држи најлон на коме виси прелеп смуђ, а у другој своју примитивну праћку коју је звао *ћимано* и којој, судећи по његовом лицу окренутом сунцу, није било премца на свету.

„Добро јутро, хоће ли шта?“

Кроз густо грање багренаца провирује само згужвани бели качкет са огромним сунцобраном и, испод њега, преплануло, бронзасто лице са носем налик на меснату и мало нахерену куку. У мене гледају ситне, веселе очи оивичене борама смејалицама.

Мома. Он долази кад увелико одскочи сунце. Пре њега на обалу стиже цијук неподмазаних колица. У њима Мома, пензионисани пуковник инжењерије, носи, секирицу, мачету, тестеру, ексер, чекић, клешта, жицу, војнички ашовчић ...

Свакога пролећа Мома залази у шуму и из ње довлачи на обалу облице различите дебљине и дужине. Затим, струже, теше, шиљи, куцка... Са његовог дела обале чују се, сатима, звуци неуморног, преданог рада. Потом шушти слама, пуцкета најлон, шкрипи жица... И – тишина.

Мома зна да ће сваког пролећа, када поводањ наиђе, ремек-дело његове домишљатости и способности да искористи оно што му падне под руку – однети вода. Али он не пропушта прилику да сваког пролећа повремени живот на обали учини свима удобнијим.

Преда мном, опет, стоји као несумњиви доказ његовог градитељства, његове маштовитости и конструкторске вештине, сачињена од разних одбачених ствари – колиба. Величанствена, пространа колиба, са три стране заштићена од ветра најлоном, а од кише и сунца сламом и пластичном фолијом, са огромним, удобним лежајем саграђеним по целој њеној ширини, читав метар одигнутим од земље! И испред ње – широка клупа и сто. Све направљено од облица.

Мома и даље вуче колица јер увек треба нешто поправити.

ФОТОГРАФИЈА: Два месеца касније, док сунце, црвено као огромни парадајз, запада у сремску равницу на другој обали Дунава, ја седим на клупи пред Моминим колибом. На столу преда мном – отворена бележница. Крај мене – бочица спреја против комараца. Иза мене, прострта по лежају – врећа за спавање. Изнад лежаја, окачена о ексер закуцан у стубић, више узглавља, виси батеријска лампа.

Бог да благослови Момину вештину. Имам замак на Дунаву!

Спремам се за ноћење.

ЕСЦАЈГ

Ера, најпре, зна да поправи трамвај, потом чекрке за пецање, да од три штапа састави један, да направи сајлице за штуку а од најобичније су-

ве гранчице – пловак. Сада је направио прави треножац. Од неколико парчади жице саставио је вериге. Стари лонац који још није одслужио своје послужио је као котлић.

Пасуљ смо набрали у оближњем кукурузу и он сада крчка у лонцу изнад ватре. Хлеба има довољно. За салату послужиће листови маслачка. Пиво стоји у хладовини. Три зделе сложене су једна у другу. Али, немамо кашике.

„Биће кашика док се пасуљ скува”, каже Ера и отвара конзерву са говеђим месом које истреса у лонац са пасуљем.

Потом, сипа из флаше воду у конзерву, испира је, воду долива у лонац, и качи лименку о патрљак гране на младом јасену изнад себе.

Када је завршио с тим послом, одлази у шуму и враћа се са подебљом врбовом граном. Скинуо је са ње кору, исекао је на три једнака дела и почео да деље један комад калемарском бритвом оштром као бријач.

Богдан и ја радознано гледамо и извијамо главе као кокошке.

Комад врбовог дрвета почиње да добија облик кашике: дршка и проширени део се сасвим јасно разазнају. Ера затим стрпљиво дуби проширени део, загледа предмет са свих страна, дотерује овде, поправља тамо...

„Једна је готова”, каже задовољно и ставља лепу, дрвену кашику на ранац.

Тако је завршио и друге две. Онда узима рачвасту врбову грану са дужим краковима, гули је и у рачву смешта конзерву у којој је било говеђе месо. Затим око ње овија кракове. Све то увезује жицом.

„Ето, готова и кутлача...”

Када је пасуљ био готов, он устаје и захвата из лонца кутлачом начињеном од конзерве:

„Ех, сестро слатка”, отима му се са дна душе.

ФОТОГРАФИЈА: Ера, са изразом уживања на лицу проба пасуљ из своје кутлаче, а са црвене лименке, као згранута, гледа у мене и Богдана буљоока крава.

А ја тек сада сликам тај савршени есцајг.

БОГДАНОВ ЛЕТ

Кад год се обалом на Малој папучи заори оштар тенор: *Синоћ сам те сањо мила / била си ме заљубила*, а одмах потом узвик: *обаљуј!*, зна се да је ту Богдан, пензионисани пуковник, граничар, ловац на крупну и ситну дивљач, и зликовце што упадају преко границе, песник и писац

помало сирових, премда занимљивих прича. У тим причама главни јунак Вуксан је најхрабрији, најдовитљивији, физички најспремнији, најдушевнији, најувиђавнији, највећи мангуп, највећи риболовац од свих који се као ликови појављују. Он је нај, нај, нај... Нека врста савршеног човека. Вуксан има, за укус префињенијих читалаца, само једну ману: неодољиво подсећа на самог писца. Ако Богдан неком другом лику додели главну улогу у причи, што се ретко догађа, онда тај обавезно испада трапав, смешан, невоспитан, плашљив или неувиђаван. И не зна да пеца! И тај обавезно носи своје право име. Деси се, руку на срце, да и Вуксан испадне, у понекој причи, од стотинак, комичан и трапав, али то је у градским околностима и у „високом друштву”. Јер, Вуксан је неискварен цивилизацијом, романтични „дивљи човек”. У природи се Богданов јунак Вуксан, који физички неодољиво подсећа на њега, сналази савршено.

Кишни је дан. Кроз жуто, проређено лишће новембар помаља њушку. Од раног јутра ни најлон се није померио, а камоли да се повио штап. Богдан псујући мења место. Бира платформу од грања и лозе, два метра над водом, прекивену наносом земље и песка, и ногом јој испробава носивост. Затим преноси прибор.

„Овде ћу ја”, каже и бира из свежња који је понео са собом најдужу ракљу. Затим је побада у песак. Тај посао му тешко иде јер ракља се забоба само за једну трећину и ударила у нешто. Мораће добро да запне. Наслања се на ракљу свом тежином: она нагло пролеће кроз грање и Богдан се, са дебелим јакном, качкетом и чизмама на себи, стрмоглављује у Дунав.

У делићу секунде види се његово тело у ваздуху како наглавце лети према води.

Затим се чује страховит пљесак.

Онда израња са качкетом на глави и хвата се за прву грану.

ФОТОГРАФИЈА: Богдан у ваздуху, наглавце, лебди над Дунавом. Та слика се појављује сваки пут кад зачујем узвик: *обаљу!*

НИТ

Милош Лулаш је испод Старе врбе. Један штап лежи поред њега на земљи. Милош је омотао најлон око рамена и нагиње се према корену древног дрвета да прекине прозирну нит. Удица му се закачила за неки пањ у води и сви напори да прекине конац за пецање остали су узалудни. Поред његове столице на расклапање стоји нож. Може лако да га употреби и пресече најлон, али неће. Хоће баш да прекине жи-

лаву струну која може, како пише на декларацији, да извуче из воде рибу од 17 килограма. Милош ни до сада није лако кидео тај најлон пречника 0,45 милиметара. Морао је више пута да га навије око шаке како га не би расекао. Али, све до сад му је успевало да га откине. Сад, проклетиња, неће никако да се покида, иако је употребио сву своју снагу. И он покушава по ко зна који пут.

Пола сата пре овог страшног напора, док је наздрављао ракијом коју је донео, шеретски је рекао:

„Частим. Ја сам, данас, необично срећан човек. Схватио сам јутрос: Жене ме више уопште не занимају!”

Сви смо прославили ту несумњиво значајну вест. Човеку је тежак камен пао са срца.

Пре неки дан је напунио осамдесет четири године.

ФОТОГРАФИЈА: Погнутих леђа, са једном ногом повијеном у колелу и другом, опруженом, која прстима снажно упире у земљу, Милош Лулаш изгледа као бурлак са Волге који заједно са осталим бурлацима вуче дебело уже и дереглију привезану за њега. Само, овде нема ни дереглије ни ужета. Са места са кога посматрам тај приказ најлон се не види и Милош више личи на неко митско биће које, са очајем на лицу, покушава да откине неку невидљиву пређу која га вуче у њему непознат свет.

Изгледа као да хоће, пошто-пото, да се откине од смрти.

НОЋНИ РАЗГОВОР

Прохладна октобарска ноћ. Иза мене гори ватра, али њена топлота је два допире до мога промрзлог тела. Сувише је високо на обали и греје ми само потиљак. Више од ватре дарује ме топлином прслук постављен јагњећим крзном.

Седим у Борином земљаном престолу издубљеном у обали. Изнад мене, заклоњен просењеним облаком, као болешљиви лампион, светлуца месечева последња четврт.

Десно од мене пламињају још две ватре. То се греју Богдан и Ера. До малочас су између нас кружили ракија и разговор. Штапови су забачени још у сумрак. Сада је тишина.

Из те тишине, са доњег рта Мале папуче, допире до мене гакави жагор. Као да чујем разговор на неком непознатом језику пуном грлених гласова. Имам утисак да се то постепено доводе у ред слогови неке огромне песме.

НОЋНА ФОТОГРАФИЈА (*са обавезном звучном позадином*): Последња месечева четврт је изашла иза мастиљавог облака. Према Малој папучи таласа се тамна вода у сребрнкастим одсјајима. На том делимично посукнулом сребру, на самом рту аде, као ново, бело острво, јасно се види јато галебова који су се ту сакупљали целу ноћ. И само ноћ проводе тако удружени и збијени један уз другог. И жаморе. Можда препричавају протекли дан и кују планове за сутра као што смо ми то чинили до малочас.

Чини ми се да и ја учествујем у том разговору. Све нас повезује прозирни желе тамнине.

И месец, и галебови, и Богдан, и Ера, и ја, и ватре само смо део једне опште ноћи у којој свако нешто вреба.

ПАД СТАРЕ ВРБЕ

Боро је раскрчио место у багренцу, одмах поред мене, и уредио ново место за пецање. Напустио је своју „собу” под Старом врбом, како је називао место које је уређивао годинама.

„У обали око врбе нешто крцка и пуца. Појавила се и велика пукотина. Пашће!” , рекао је са несумњивом тугом у гласу, као да предвиђа смрт неке драге особе.

Тог пролећа вода је откинула велики део обале. Отишао је и мој јасен обрастао лозом који ми је правио дубок хлад. Богдан је морао поново да прави своје место. И Ера. И Мома. И Пера Мили. Милош Лулаш се већ повукао мало низводно.

Већ давно је прошло подне. Сви смо се ућутали.

Дубоко у обали нешто је почело да шкргуће и да пуца. Стара врба је тресла својом бујном гривом. Ситно грумење земље се котрљало у Дунав.

Сви смо се, брзо, сакупили око Боре. И Милош Лулаш је, упркос годинама, показао завидну хитрост.

Наједном, у обали је нешто пукло као да се дубоко у земљи сломила велика кост.

Велики комад обале сасуо се у Дунав.

Стара врба се полако нагињала над воду. У том положају стајала је који тренутак. Затим је из земље почело да искаче њено покидано корење. Врба се зањихала, њено стабло се окренуло око себе као да се преврће у самртном грчу и сручило се воду.

ФОТОГРАФИЈА: Небо се раширило, а обала је постала пуста.

Дуж Дунава се пружио само узани појас ниског багренца.

Нема више Старе врбе са претходних слика.
Боро стоји погнуте главе. Милош Лулаш је гологлав, са качкетом у руци.
Била је то брза и лака смрт.

ПУСТОШ

ФОТОГРАФИЈА (без звучне позадине): Ватра се црвени на танком снегу као велика врела рана. Око ватре седимо, свако са ражњићем у руци, Милош Лулаш, Боро, Пера Мили, Мома, Ера, Богдан и ја. На снегу леже пивске флаше поређане попут артиљеријских граната спремних за тешку канонаду.

Око нас је изрована земља. Њене хумке делимично покрива снег. Разбацани трупци канадске тополе, са којих је већ огуљена кора, подсећају на сиве, оглодане кости у белој пустињи. На пола километра иза нас издиже се насип засут снегом. Видик је чист.

Нема више шуме.

Тик поред нас сиви се широка трака зимског Дунава.

Нема ни багренаца на обали што је уоквиравао лице Дунава као уска брадица.

Читаве јесени шуму су секле моторне тестере, а пањеве вадиле моћни багери.

У подножју једног таквог пања седимо нас седморица као на каквом парастосу.